

Konstantinos Tsivos:

Čí je Alexandr Veliký, čí Makedonie a čí verginské slunce?

Aneb spor mezi Athénami a Skopjí o
dědictví, symboly a název antické
Makedonie

Proměny rozlohy a pojmu Makedonie

- zeměpisný význam slova Makedonie se v různých dobách od antiky až do 20. století lišil
- původně se jednalo o území na sever od Olympu a poloostrova Chalkidiki až k povodí řeky Vardar
- za Filipa II. pojem Makedonie zahrnoval oblast sahající na západě až k Jadranu a na východě až za řeku Nestos
- změny rozlohy za Alexandra Velikého, v době římské nadvlády či během byzantské nebo osmanské říše
- v současné době téměř každý odborník souhlasí s tím, že neexistuje žádný obecný konsenzus ohledně geografického vymezení Makedonie
- rozdělení makedonského území po balkánských válkách (1913): **Řecko 51 %**, **Srbsko 39 %**, **Bulharsko 9 %** a **Albánie 1 %**

Počátky Makedonie a antická tradice

- nejasné počátky makedonského státu – 7 stol. př. n. l.
- První zmínky o Makedoncích pochází již od Hésioda, rozsáhleji se věnuje až Hérodotos, ne všichni obyvatelé tohoto regionu byli z etnického hlediska homogenní.
- konkrétní poznatky z doby řecko-perských válek – první pol. 5 stol. př. n. l.
- peloponéská válka umožňuje vzestup Makedonců a současně jejich kulturní přiblížení k řecké civilizaci

Filip II. (359–336 př. n. l.)

- města v řeckém stylu, působení řeckých filosofů, literátů a umělců v Makedonii
- reforma vojska – falanga, sarisa
- zahájení uzemní expanze – r. 338 př. n. l. podrobení téměř všech řeckých městských států
- hlavní cíl Filipa: stát se součástí helenistického světa

Spor o verginskou hvězdu (popř. verginské slunce)

- v r. 1977 Manolis Andronikos odkryl pohřebiště makedonských králů, mj. i hrobku Filipa II.
- objeven zlatý larnax makedonské dynastie
- tento symbol z pohledu Řeků znázorňuje počátek helénistického období a největšího rozmachu

Otázka „práva na vlastnictví“ verginského slunce – Alexandra Velikého

- r. 1991 vede rozpad Jugoslávie k vyhlášení nezávislosti makedonského státu
- verginské slunce se stává hlavním motivem vlajky nového státu
- součást snahy mladého národa vytvořit „národní příběh“ se silnými historickými kořeny, sahajícími až do antiky
- současně snaha se vymezit vůči sousedům, kteří neuznávali etnickou či jazykovou svébytnost makedonského národa – viktimizace národa

Makedonská otázka

- V polovině 19. století zápas o ovládnutí „Makedonie“ - oblast geograficky nijak přesně a trvale vymezená.
- Etnografická i náboženská skladba tohoto regionu mimořádně pestrá. Samotný název Makedonie tehdy vyvolával představu promíšenosti a nepřehlednosti.
- V poslední třetině 19. století bylo její území rozděleno do tří vilajetů evropského Turecka (soluňského, bitoljského a kosovského), které ovšem částečně zahrnovaly i některé oblasti „nemakedonské“ a byly osídleny obyvatelstvem, jež se považovalo za Slovany, Řeky, Turky, Albánce, Židy, Bulhary či Srby, nebo zůstávalo dosud národnostně nevyhraněné.
- V r. 1916 švédský autor Rudolf Kjellén přirovnal tuto oblast k „těstu, ze kterého lze upéci každý koláč“.

Soupeření Bulharů a Řeků po r. 1881

- Připojení Thesálie k Řecku po berlínském kongresu (1881) a zánik „sanstefanského Bulharska“.
- Střední a jižní Makedonie dějištěm mocenského boje mezi Řeckem a Bulharskem.
- Řecká strana brala Bulharsko za nebezpečnějšího protivníka než samotnou osmanskou říší, která po berlínském kongresu získala všechny části Makedonie zpět.
- Za projev bulharských snah o restauraci „sanstefanského Bulharska“ a o znemožnění Velké myšlenky bylo z řecké strany pokládáno zápolení „**exarchistů**“ proti „**patriarchistům**“, zakládání bulharských škol a spolků a vytváření tajných organizací.
- VMRO versus Ethniki Etairia

VMRO a Εθνική Εταιρεία

- Makedonská revoluční organizace, založená v roce 1893 a všeobecně známá pod svým pozdějším názvem, přijatým teprve v roce 1905 – Vnitřní makedonská revoluční organizace (VMRO).
- VMRO se vyslovovala pod heslem „Makedonie Makedoncům“ za autonomii makedonského území. Pojem „Makedonec“ koncem 19. století označoval **obyvatele tohoto regionu bez rozdílu národnosti a náboženské příslušnosti**, současně však byl používán Řeky i Bulhary pro pojmenování příslušníka jejich národa na makedonském území.
- VMRO v r. 1902 „otevřena všem nespokojencům v evropském Turecku bez ohledu na pohlaví, náboženství, národnost a přesvědčení“.
- Většina příslušníků této organizace orientována probulharsky a chápala autonomii Makedonie jako předstupeň k pozdějšímu sjednocení s mateřskou bulharskou vlastí.
- Menší část VMRO naopak usilovala o autonomii či zapojení do „balkánské federace“. Badatelka Jutta de Jungová odhaduje, že v rámci VMRO činil tehdy podíl osob se specifickým domácím slavomakedonským povědomím (nikoli bulharským) asi 23%.
- Jako odpověď na vytvoření organizace VMRO vznikla v r. 1894 řecká tajná nacionalistická organizace Národní společnost – Εθνική Εταιρεία.

Soupeření o vytvoření národnostního povědomí

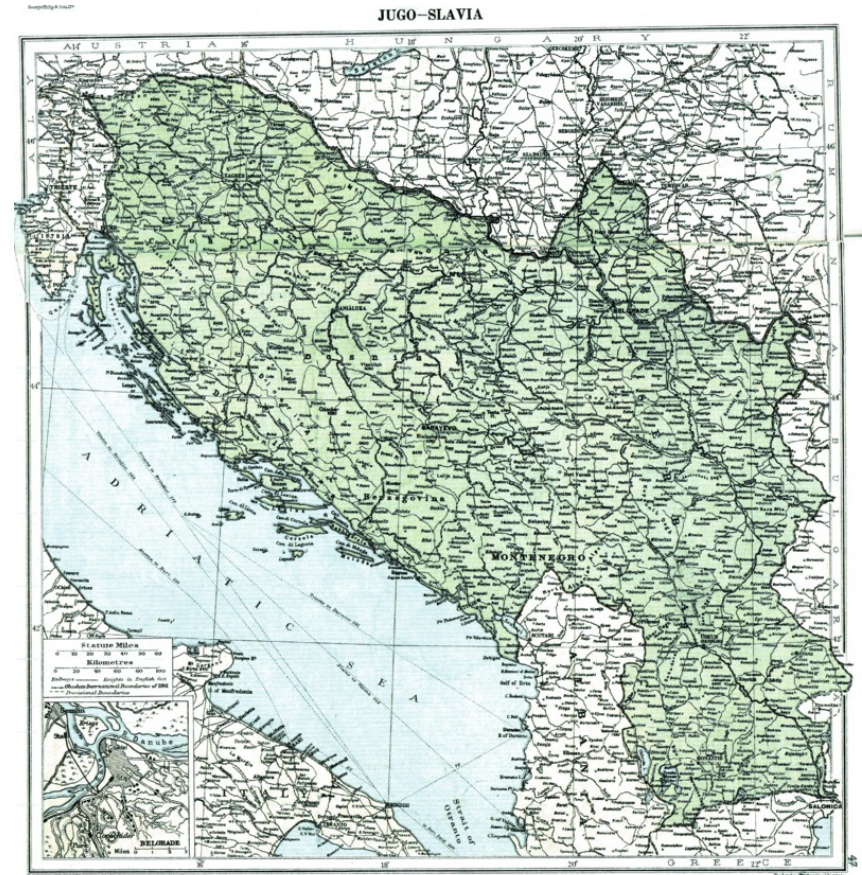
- Z hlediska Řeků, ale i dalších uchazečů o Makedonii, představovaly koncepce „autonomie“ Makedonie i „sjednocení“ s Bulharskem pouze dvě taktické varianty jedné a téže politiky, která sloužila k prosazení vlivu Sofie.
- Bulharská aktivita v Makedonii se stala impulsem pro rozhodnou řeckou protiakci v podobě budování vzdělávacích a výchovných zařízení
- v roce 1902 působilo v Makedonii více než 1000 řeckých škol, které navštěvovalo skoro 80 tisíc žáků,
- naproti tomu bulharských „exarchistických“ škol existovalo ve stejném období na makedonském území téměř 600 s přibližně 30 tisíci žáky.

Ilindensko povstanie –
r. 1903

Makedonská otázka v meziválečném období a v době 2. sv. války

- „Makedonská bánovina“ součást Království SHS
- V Řecku – od integrace do asimilace
- KS Řecka a makedonská otázka v meziválečném období
- Tito a založení LD Makedonie a uznání svébytného makedonského národa
- Makedonská otázka v době řecké občanské válce (1946-49)

Children refugees

Country	Total	Slav-Macedonians	Percentage
Yugoslavia	1.857	1.581	85%
Czechoslovakia	3.500	1.800	51%
Poland	3.500	1.750	50%
Romania	4.256	2.177	51%
Hungary	3.000	1.750	58%
Bulgaria	672	0	-
East Germany	1.128	0	-
Total	17.913	9.058	50%

The Civil War and the Macedonian Issue

Greek communists were the only political formation to adopt the Comintern strategy of an independent “Macedonian nation”.

The impact of Tito – Stalin’s split (June 1948)

The communist leadership enforced some of the Slav Macedonians into the leadership of the Greek communist army (DSE) and the so-called “Mountain Government”.

The defeat of DSE had a serious impact on the Slav population of northern Greece.

Στην τελευταία φάση του Εμφυλίου, επί 22.000 ανταρτών οι 14.000 ήταν Σλαβομακεδόνες. Στο Βίτσι τα συνθήματα γράφονταν και στις δύο γλώσσες. (Φωτογραφία Γενικής Γραμματείας Τύπου και Πληροφοριών).

The creation of Ilinden organization in Exile

- “There are a total of 3,000 Slav-Macedonians in Czechoslovakia, of whom about 1,000 are children and some 650 secondary-school age students.”

ИЛИНДЕН

ИЛИНДЕН ...AND THE

БРОЙ 1

МАЙ

БРОЙ 1

№ 2 (954) || Παρασκευή 19 Γενάρη 1968 || Τιμή φύλλου 40 λεπτά

ΚΡΑΤΙΚΟ ΜΗΝΥΜΑΤΟ ΤΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΚΚΕ

Σ. ΑΠ. ΓΚΡΟΖΟΥ

Ξαναγύπησε στην χώρα μας ο κριβός χρόνος... Παρόλη την όμη βία και την άχαλιωτη τρομοκρατία...

Εσωτερικά και εξωτερικά αντιμετώπιζει την εντεινόμενη απόμνηση και το σιγματισμό... Στο κάτω κάτω του καινούριου χρόνου προβάλλει ολοκάθαρο το εθνικό χρέος...

Αγαπητοί φίλοι... Στο κάτω κάτω του καινούριου χρόνου προβάλλει ολοκάθαρο το εθνικό χρέος...

κοινό μέταλο πάλης, ως συντονίσαμε τον αγώνα μας για να ματαιώσουμε τα σχέδια της φασιστικής ολιγαρχίας... Στο πλευρό του λαού μας συμπαράστέονται ολόψυχα οι λαοί των σοσιαλιστικών χωρών...

Επί κεφαλής της διεθνούς δημοκρατικής και ηρωικής, ελευθερικής και ανδρικής του πλανήτη μας... Στο κάτω κάτω του καινούριου χρόνου ως αντιχρόσους με αιτιολογία το έθνος, με στόχο την ηττα και εμπιστοσύνη στις δυνάμεις του λαού μας...

καταδίκη των Έλλήνων δημοκρατών... Σε πολυάριθμα συλλαλητήρια και συγκεντρώσεις οι σοβιετικοί άνθρωποι εκφράζουν την άδελφική αλληλεγγύη με την πά-

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΤΗΣ ΚΕ ΤΟΥ ΚΚ ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑΣ

ΟΝΕΟΕΚΛΕΓΜΕΝΟΣ ΠΡΩΤΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ ΤΗΣ ΚΕ ΤΟΥ ΚΚ ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑΣ

ΑΛΕΞ. ΝΤΟΥΠΤΣΕΚ

Στις 3-5 του Γενάρη 1968 συνεκλήθη η συνεδρίαση της ΚΕ του ΚΚ Τσεχοσλοβακίας... Η ΚΕ τόπος, ότι βασικό πε-

ρωτισμού και της εσωκομματικής δημοκρατίας... Η συζήτηση πάνω ο' απέα τα ζητήματα ήταν πλατιά με συμμετοχή της άπλόστης πλειοψηφίας των ταχικών και ανακληρωματικών μελών της ΚΕ του ΚΚΤσ.

Τ'ν αυτούς τους λόγους η Όλομέλεια της ΚΕ του ΚΚΤσ. ένεγκαν την προσωπική αίτηση του ο. Άντον Νόβουτν, όπως αν πρόεδρος της Στ Τσεχοσλοβακίας, απαλλαγεί από το αξίωμα του πρώτου γραμματέα της ΚΕ του ΚΚΤσ.

Ο ο. Α. Νόβουτν στάθηκε έπακρο για το κόμματος μιά σειρά χρόνια... Η Κεντρική Έπιτροπή βαθιά έκταμα τις υπηρεσίες και τη γαμμή αυτοθυσία δουλιά που ο. Α. Νόβουτν έπακερλής της ΚΕ του ΚΚΤσ. πρόσφερε προς όφελος του κόμματος και της δημοκρατίας και του εξερέσους τις ευχαρισίες γ' αυτήν.

Η Κεντρική Έπιτροπή, κατόπιν, έπέλεξε ομόφωνα πρώτο γραμματέα της ΚΕ του ΚΚΤσ. το ο. Άλεξάντερ Ντούπτσεκ, μέλος του προεδρείου της ΚΕ του ΚΚΤσ.

ИЗДАТЕЛСТВО „НЕА ЕЛЛАДА“

МАКЕДОНСКИ ОТДЕЛ

1952

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΟΝ ΤΟΥ ΚΚΣΕ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΚΕ

12-1967 στά γραφεία του ΚΚΣΕ στη Μόσχα... Α. Σουσόλοφ και του γραμμα-

πού επιδίωξε... γανη για την εξαπάτηση της ελ-

καταδίκη των Έλλήνων δημοκρατών... Η ΚΕ τόπος, ότι βασικό πε-

Situace po rozpadu Jugoslávie (1991) – Řecké reakce ve znamení vyhroceného nacionalismu

- Řecko odmítlo uznat nový stát s názvem Makedonie – poukázalo na iredentistické tendence sousedních nacionalistů
- iniciativu převzala řecká pravoslavná církev ve spolupráci s velkými politickými stranami
- r. 1992 v Soluni milion demonstrujících proti názvu státu – řecká diaspora (sto tisíc demonstrantů v Melbourne a jinde)
- netolerovat slovo Makedonie v názvu sousedního státu - heslo *Η Μακεδονία είναι ελληνική* – soluňské letiště přejmenováno na Letiště Makedonie
- v amerických a kanadských novinách inzeráty na podporu ř. strany atd.

Řecké argumenty do r. 2018

název Makedonská republika je pro Řecko nepřijatelný, jelikož je pro něj odkazem na antickou Makedonii

Řecko se považuje za stát mající „monopolní právo“ na využívání historických symbolů helénistického období, které si nárokuje též Makedonie.

Řecko chápe rozhodnutí vlády FYROM o přijetí tohoto názvu jako přivlastňování řeckých národních symbolů

řecké politické i intelektuální kruhy vyslovily obavy, že toto rozhodnutí má iredentistický potenciál

Evangelos Kofos: „Je to, asi jako kdyby přišel zloděj do mého domu a ukradl moje nejcennější šperky – moji historii, moji kulturu, moji identitu.“

Krajní stanoviska ohledně existence makedonského národa a makedonského jazyka

- Řecká nacionalistická ideologie zpochybňovala existenci makedonského národa, makedonského jazyka a existenci makedonské menšiny v Řecku. Podle její argumentace byl makedonský národ „umělý výtvor“, Titův „výmysl“, který pokřtil „národnostní mozaiku“ řeckým názvem Makedonci.
- Řečtí nacionalisté odkazovali na jakousi „jazykovou varietu“, která je považována za „ochuzený“ dialekt bulharštiny.
- Řecká vláda popírá existenci makedonské menšiny v severním Řecku a odvolává se na to, že zde existuje jen malá skupina slavofonních Helénů nebo bilingvních Řeků, kteří hovoří řečtinou i místním slovanským dialektem, ale mají řecké národní povědomí.

Název FYROM jako prozatímní kompromis

- Námitky Řecka v OSN a EU, doprovázené ekonomickou bloádou nového státu, vedly ke změně symbolů a uznání státu pod provizorním názvem FYROM – Former Yugoslav Republic of Macedonia.
- Představitelé nového státu přijímají formulaci, kterou popírají územní nároky vůči sousednímu státu, distancují se od použití nepřátelské propagandy a označení, které evokuje územní nároky.
- Přesto ostrý nacionalistický duch převládá...

Kontroverze makedonské národní identity před r. 1991

- Základy makedonské identity byly položeny koncem 19. století.
- V průběhu první světové války byla většina populace Makedonie stále ještě probulharská, ale v meziválečném období už u ní krystalizovalo povědomí o zvláštní národní identitě.
- V době svazové Jugoslávie oficiální makedonská historiografie kladla důraz na středověk, zejména na existenci vlastní středověké státnosti v období vlády cara Samuela, na kterou se dělá nárok také Bulharsko
- Zdůrazňování významu skutečnosti, že se okolí Ochridského jezera, především klášter sv. Naumana, stalo v 10. stol. centrem staroslověnského jazyka a vzdělanosti. První makedonské písmo údajně v Ochridu vytvořili vyhnaní žáci Cyrila a Metoděje z Velké Moravy a pro Makedonce se stali obranným štítem proti bulharskému nacionalismu.
- Původně se oficiální jugoslávská historiografie po druhé světové válce opírala o tvrzení, že makedonský lid vzešel ze slovanského obyvatelstva, které migrovalo na Balkán v 6.–7. století. V 19. století pak došlo k jeho transformaci v makedonský národ.

Nacionalistický odklon k antice po r. 1991

- Makedonští nacionalisté představili novou teorii, podle níž jsou Makedonci – i etnicky – přímými potomky Filipa II. Makedonského.
- Podle několika krajních představitelů tohoto konceptu současní etničtí Makedonci mají za sebou „4 000 let makedonské civilizace“.
- Jejich závěry se opírají o interpretaci velmi kontroverzních fénických záznamů.
- Tento, do nedávna převažující koncept, neguje dosavadní koncept základů makedonské kultury v provázanosti s cyrilometodějskou tradicí a razil nový směr, ve kterém převažuje dědictví antiky, a to i na základě překonaných teorií o pokrevní příbuznosti s antickými předky atd.

Vyzdvihování nových symbolů

- postupný odklon od tradičních symbolů slovanské tradice (Cyril a Metoděj, Kliment Ochridský)
- mezi hlavní artefakty antického mýtu patří zejména Makedonie v období antiky a několik historicky významných postav, jako jsou král Filip II., jeho syn Alexandr Makedonský nebo byzantský císař Justinián I.
- manifestuje se také v podobě makedonské vlajky s verginskou hvězdou a v **neoficiálním** návrhu jednodenárové bankovky se soluňskou Bílou věží

Nové symboly a projekt Skopje 2014

- hybnou silou procesu poantičtování je nacionalistická strana VMRO
- strana zahájila tento proces přejmenováním letiště ve Skopji na Letiště „Alexandra Velikého“ – Airport Alexander the Great – a tímto směrem následně vedla další institucionální opatření

Diskutabilní projekt Skopje 2014

- umístění impozantní sochy neznámého bojovníka na koni na centrální náměstí ve Skopji
- kontrast vlastního národního příběhu s řeckou etnogenezí

Projekt Skopje 2014 – Porta Makedonia

- odklon od dosavadních tradic a zničení osmanskooorientálního dědictví
- „má u makedonských občanů posílit pocit národní hrdosti a z tohoto důvodu neskrývá tendenci k monumentalitě, pompě hraničící s megalomanií... Z hlediska estetického působí mnohé projekty agresivně, ahistoricky a v širší perspektivě nepromyšleně“

Situace v uplynulém dvacetiletí

- vzestup nacionalismu v obou zemích
- pocit nespokojenosti a zrady ze strany Západu, jak pro Řeky, tak i pro RM
- zprostředkování vlastního emisara OSN s kompromisními návrhy: „New Macedonia“, „Upper Macedonia“, „Slavo-Macedonia“, „Nova Makedonija“, „Macedonia (Skopje)“, „Vardar Republic“ nebo „Republic of Skopje“
- přes devadesát států světa, mezi nimi více než polovina států EU, uznával ústavní název RM, mnohé organizace (Rada Evropy) ale ne
- Řekové zemi oficiálně nazývali do r. 2018 FYROM Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας nebo Skopje a její obyvatele Slavomakedonci nebo Skopjané
- r. 2004 tehdejší řecký premiér K. Karamanlis prosadil stanovisko přijmout FYROM do EU a NATO pouze za předpokladu vyřešení otázky názvu – jinak měly Athény vetovat vstup FYROM
- V r. 2018 podepsaná Prespanská dohoda, která velmi kontroverzním způsobem vyřešila otázku názvu Severní Makedonie.

Střet dvou nacionalismů

Podpis prespanské dohody (17. června 2018)

Dne 20. června 2018 ratifikoval dohodu makedonský parlament, kde pro něj hlasovalo 69 místních poslanců. Na přelomu září a října téhož roku bylo uskutečněno nezávazné referendum, ve kterém byla schválena změna názvu státu většinou 91 % hlasujících, účast však činila pouze 37 %. Odpůrci dohody změnu názvu bojkotovali.

Dne 25. ledna 2019 schválil dohodu i řecký parlament, přestože v téže době se uskutečnily rozsáhlé protesty v Aténách a Soluni. Rozhodným odpůrcem změny názvu byla strana Zlatý úsvit a nynější vládnoucí Nová demokracie. Nedlouho po schválení dohody oběma parlamenty byly podepsány ratifikační dohody o přistoupení Severní Makedonie do NATO

